

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 12 Issue 5, October 2020

DOI Number: 10.9737/hist.2020.945

Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş Tarihi: 01.07.2020 Kabul Tarihi: 07.07.2020

Atıf Künyesi: Sibel Çelik - Erol Eroğlu, "Kırşehir Musîkî Kültürünün Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak", *History Studies*, 12/5, Ekim 2020, s. 2845-2863.

Kırşehir Musîkî Kültürünün Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak*

Looking at the Formation and Relationships of Kırşehir Music Culture

Sibel Çelik – Dr. Erol Eroğlu

ORCID No: 0000-0002-8177-9946 / 0000-0001-6393-8758

Dicle Üniversitesi/Sakarya Üniversitesi

Öz

Kırşehir' in Anadolu'nun Türkleşmesinde ve tarihin çeşitli dönemlerinde Türk sosyal ve dinsel örgüt ağının oluşturulmasında önemli bir yeri vardır. Kırşehir yöresi, içinde barındırdığı kültürel birikimlerle dikkatleri üzerine çekmiş önemli bir Türkmen yerleşim bölgesidir. Bu kültürel birikimin neticesinde ortaya çıkan ahilik kavramı, fütüvvet anlayışı, abdal zümreleri ve bu zümrelerin etkisiyle ortaya çıkan "abdal müziği" gibi birçok etken önemli kültürel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu bakımdan Kırşehir yöresinin içinde bulundurduğu kültür potansiyeli, musîkîsinin farklı, kendine özgü ve kadîm olduğunu anlamamız bakımından önemlidir. Bu noktadan hareketle çalışmada; sosyo-kültürel oluşumlarla beraber, Kırşehir musîki kültürünün oluşumu ve yapılanmasıyla ilişkili dinamiklerin tarihsel bakış açısıyla ilişkilendirilmesi ve tahlil edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Abdal, Eftalit, Bozlak, Kırşehir Musîkîsi

Abstract

Kırşehir has an important region in the Turkization of Anatolia and the creation of a Turkish social and religious organization network in various periods of history. Kırşehir precincts is an significant Turkmen settlement area that attracted attention with its cultural accumulation. Many factors such as the concept of ahilik, conception of futurism, abdal clans and "abdal music" that emerged as a result of this cultural accumulation constitute important cultural building blocks. In this context, the cultural potential of Kırşehir region is important in terms of understanding that music is different, unique and ancient. Moving from this point in the study; along with sociocultural formations, it is aimed to being correlated and analyzed the dynamics related to the formation and structuring of Kırşehir music culture with historical perspective.

Keywords: Kırşehir, Abdal, Bozlak, Hephthalites, Kırşehir Music

* Bu makale, yazarın, Muharrem Ertaş İcrâsında Bozlakların İncelenmesi isimli yüksek lisans tezinin bir bölümünden oluşturulmuştur.

Giriş

Orta Asya'da beliren kuraklık, kıtlık, yoğun nüfus artışı, boylar arasında yaşanan savaş ve çekişmeler Türkleri göçe yönelten başlıca nedenlerdir.¹ X. yüzyılda İslâmiyetle tanışan Türkler XIII. yüzyılda Orta Asya'dan yoğun bir şekilde Anadolu'ya göç ederek Balkanlar'a kadar yayılmışlardır.² Kırşehir ili de Asya'dan getirilen Türk özelliklerini devam ettiren, geliştiren tanıtan önemli bir Türk ili olmuştur.³

Kırşehir'in Anadolu'nun Türkleşmesinde ve tarihin çeşitli dönemlerinde Türk sosyal ve dinsel örgüt ağının oluşturulmasında önemli bir yeri vardır. XIII. yüzyılda Kırşehir'de Ahi Evren önderliğinde deri işçilerinin örgütlenmesi şeklinde kurulan ve daha sonra büyük bir meslek örgütüne dönüşen *Ahîlik* teşkilatı, bir dönemin sosyal ve ekonomik yaşamına damgasını vurmuştur. Ahî zaviyelerinde kabiliyetli kişilere musîkî derslerinin de verildiği gözümüze çarpmaktadır.⁴ Bu bakımdan Kırşehir ilinin içinde bulundurduğu kültür potansiyeli musîkîsinin ne denli farklı, kendine özgü ve kadim olduğunu anlamamız bakımından önemlidir.

Kırşehir müziğini ele aldığımızda; dönemin kültürel patronaj, tasavvufî cereyanlar gibi birtakım unsurları göz ardı edilemez. Anadolu'nun Türkleşmesinde mühim roller üstlenen "abdâl", "baba", "bab" ünvanlı kişilerin aynı zamanda Türklerin eski inanış biçiminin İslâmlaşmış şeklini halka uygulamakta olduğunu bilmekteyiz. Bu kişiler, ilk saz şairi, baksı-ozan, hikmetli söz sahibi Korkut Ata gibi özellikleri olan mukaddes şahıslardı. Zaten, büyük mutasavvıfların eski Türkistan coğrafyası üzerinden Anadolu'ya muhaceret ettiklerini de göz önünde bulundurursak, o coğrafyadan getirilen birçok kültürel unsurları ve özellikle oradaki manevî iklimi Anadolu'ya taşımışlardır. Bunlardan hareketle, Kırşehir bölgesinden bu sıfatları taşıyan bilge kişilerin çıkması, bazı kültürel yansımalara neden olmuştur.

1. Anadolu'nun Kır Şehri: Kırşehir

Kırşehir ili, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak bölümünde yer alır. Nevşehir, Aksaray, Kırıkkale, Yozgat ve Ankara ile komşudur.⁵ Yöre sert bozkır karasal iklim kuşağı içinde olup kışlar soğuk yazlar sıcak ve kurak geçer.⁶ Kırşehir işlek yollar üzerinde bulunması nedeniyle çeşitli kültür ve uygarlıkların etkisi alanına girmiştir. Yerleşme tarihi ilk tunç çağına kadar uzanan Kırşehir, Hitit, Frig, Pers, Yunan, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı uygarlıklarının izlerini taşımaktadır.⁷ Tarihte bilindiği gibi Kırşehir adı, Gülşehir olarak da geçmektedir.⁸ Gülşehri denmesinin hikmeti yazma kitaplar da şöyle kaydedilir:

*"Kırşehir Gülşehir denmekle meşhurdur. Sebep oldu ki şehir bina olduğunda kerpiçlerle gül suyu katılmış idi..."*⁹

Kırşehir ismi; Hicrî 290 tarihli Hacı Tura oğlu Şah Memed vakfiyesinde Kırşehri adı geçtiğine göre Abbasiler devrinde Darülcihad Anadolu'ya akın eden ve bu topraklarda yerleşen Türk kütleleri tarafından verildiği sanılmaktadır.¹⁰ Bu sanıyı göz önünde bulundurursak anlaşılacağı

¹ Mehmet Dikici, *Anadolu'da Türkler Anadolu'ya Türk Göçleri*, İstanbul 1998, s.10.

² Ünver Günay ve H. Güngör, *Türklerin Dini Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s.288.

³ İlyas Sürmeli, *İlimiz Kırşehir*, Filiz Yayınları, Ankara 1971, s.32-33.

⁴ Halil İnalçık "Ahilik, Toplum, Devlet", II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1999, s. 192-193; Yusuf Ekinci, *Ahîlik ve Meslek Eğitimi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1999, s.37.

⁵ *Yurt Ansiklopedisi*" Kırşehir", C.7, 1982, s.4963-4896.

⁶ *Kırşehir İl Yıllığı*, 1973, s.32.

⁷ *Kırşehir İl Yıllığı*, 1993, s.74.

⁸ Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi*, Yeniçağ Matbaası, Ankara 1938, s.34.

⁹ Mehmet Önder, *Efsane ve Hikayeleriyle Anadolu Şehir Adları*, Defne Yay., Ankara 1969, s.116-117.

¹⁰ Cevat Hakkı Tarım, *Tarihte Gülşehri Babailer- Ahiler- Bektaşiler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948, s.8.

gibi çok eski tarihlerde, daha Anadolu fethedilmeden Kırşehir'in Türkler tarafından yurt olarak benimsendiğinin bir göstergesidir.

Kırşehir'in Türkleşmesinde Oğuz boyları önemli rol oynamaktadır. Oğuz boylarına ait Karlı, Bayat, Bayındır, Karkın, Kayı, Kınık, Çepni, Büğüz, Çarıklı, Özbek, Akkoyunlu, Kızılkoyunlu gibi isimlerin bu bölgede hâlâ yer adı olarak kullanılmaktadır.¹¹

1071 Malazgirt zaferinden sonra bütün Anadolu gibi Kırşehir de, Anadolu Fatih ve Anadolu' da Türk devletinin kurucusu I. Süleyman Şah tarafından fethedilmiştir. Bir ara Selçuklulara bağlı Danişmendoğulları bu bölgede hâkim olmuşlar ve 1120'de Selçuklulara bağlı bir vilâyet daha sonra Konya Selçukluları'nın bir vilayeti olmuştur.¹²

Selçuklular döneminde Kırşehir, savaşlar ve yerli halkın göçleri sonucunda tamamen harap olmuş bir vaziyetteydi. Bu nedenle pek çok araştırmacı da Selçuklu Türkleri'nin bölgeye ve il merkezine "Kır Şehri" adını verdiğini belirtir. Böylece XII. y.y.'da tekrar Selçuklular tarafından kurulur. Boyahâneleri, cenderhâneler ve sabunhâneleri ile tanınır. Yaylak kışlak hayatı yaşayan Türkmenler, o yıllarda sayıca fazla oldukları için hayvan mahsullerinin satıldığı, mâmül maddenin alındığı pazarlara, Türkmen pazarı denildi. Bu pazarlar şehirlerin kapılarına kurulurdu. Bunlardan biri de Kırşehir'deydi.¹³

Anadolu'nun 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Moğol hâkimiyetine girmesiyle Kırşehir'in daha çok Molya Ovası Moğol grupların kışlakları haline geldi. Bu arada Cacaoğlu Nureddin Kırşehir emirliğine getirildi.¹⁴ Nurettin Caca Bey'in 1372'de Kırşehir' de kurmuş olduğu Caca Bey Medresesi onun adına ebedileştirilmiştir. Bu medrese bir rasathaneydi. Batı Türk ilinde Ulu Bey' in rasathanesi neyse Selçuklular zamanında Kırşehir Caca Bey rasathanesi de o derece önemliydi. Bugün bu medrese cami olarak kullanılmaktadır.¹⁵

Moğol istilâlarından, İran ve Harezmlilerinden kaçan ilim ve san' at adamları için Anadolu, bir nevi kal'a ve sığınak olmuş, şüphe yok ki bu akış ve kaynaşma, Selçuklu Medeniyetini geliştirmekte ehemmiyetle rol oynamıştır.¹⁶

İstilâlardan kaçan Türkmenler ana yurt Türkistan' dan Anadolu' ya göç etmekteydiler. Zira Moğol istilasında maruz kalan Selçuklu Devleti çökerken yeni gelen kitleler Anadolu'nun fethini ve aynı zamanda Türkleşmesini tamamlamaktaydı. Diğer taraftan göçler XIII. y.y. Anadolu'nun sosyal, kültürel, ilmi ve dini hayatında da büyük ölçüde değişmelere ve ilerlemelere neden oldu.¹⁷

Babailiğin piri Horasanlı Baba İlyas, Farsça yerine Türk dilini eserlerinde kullanan torunu Aşık Paşa, Ahi Evren, Süleyman Türkmani, Ahmet Gülşehri, Hacı Bektaş-ı Veli gibi birçok büyük ilim ve irfan sahiplerinin bu şehirden çıkmış olması tesadüf olmamalıdır.

XIV. yüzyıl ortalarında Eretna Beyliği'nin eline geçen şehir, Eretnaoğlu Mehmet Bey'in ölümünden sonra (767/ 1366) iç karışıklıklar sırasında en fazla zarar gören yerlerden biri oldu. Ardından Sivas merkez olmak üzere kurulan Kadı Burhaneddin Devleti'nin idaresine girdi. Kadı Burhaneddin'in ölümünden sonra şehir Osmanlı Devleti'nin eline geçti (800/ 1389). Kırşehir Ankara Savaşı'nın (804/ 1402) ardından Timur tarafından Karamanoğullarına verildi. Timur Anadolu'dan çekilirken başta Yozgat çevresi olmak üzere Kırşehir yöresindeki Moğol

¹¹ Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügati*, Kırşehir 1940, s.3.

¹² Yeni Rehber Ansiklopedisi," Kırşehir", C.12, 1993, s.38.

¹³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965, s.270.

¹⁴ İlhan Şahin," Kırşehir maddesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, 1988, s.480.

¹⁵ *Kırşehir İl Yıllığı*, 2003, s.37.

¹⁶ Sâmiha Ayverdi, *Milli Kültür Mes'eleleri ve Maârif Dâvâmız*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s.227.

¹⁷ İsmail Çiftçioğlu, "Orta Asya- Anadolu İlim ve Kültür Köprüsü (XI-XVI. Yüzyıllar)", *Bilgi*, S:44, 2008, s.147.

aşiretlerinin önemli bir kısmını götürdü ve onlardan boşalan yaylak ve kışlaklara Dulkadiroğulları'na mensup konargöçer Türkmen aşiretleri gelmeye başladı. Bu durum Kırşehir'in Dulkadiroğulları'nın idaresine girmesinde önemli rol oynamıştır.¹⁸

Ankara savaşından sonra (1402) Anadolu'da Fetret devri (1402 – 1413) ve taht kavgası başladı. Karamanoğlu Mehmet Bey, Çelebi Mehmet'den yardım istedi ve şimdiki adıyla Çayağzı diye anılan yerde Cemele Kalesinde buluştu. Aralarında toprak sınırları konusu ve kardeşi Çelebi Süleyman'ın durum görüşüldü. Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları'nın saldırısına uğrayan, yağma edilen eski parlaklığını yavaş yavaş yitiren Kırşehir, II. Murat döneminde (1421–1451) Osmanlılara yeniden bağlandı.¹⁹

Kırşehir, Osmanlı idaresine girdikten sonraki 1485 yılında sadece 1000 civarında bir nüfusa sahipti. Bu nüfusun tamamı Türk idi.²⁰ Kırşehir'in idari bakımdan bir sancak hâline gelmesi ancak 1554'de (H. 961) gerçekleşti. Bu tarihte Bozok Sancağından ayrılan Kırşehir müstakil bir sancak hâline getirildi.²¹

Celal İsyancıları Kırşehir'in gerilemesinde mühim bir rol oynamıştır. Başta Kalender Çelebi ayaklanması olmak üzere birçok yağma talan ve isyana sahne olan Kırşehir 1838 ve 1871 – 1874 tarihleri arasında, pek çok mal ve can kaybına yol açan ağır kıtlıklar geçirmiştir. 1902'de her evde birkaç kişinin öldüğü veba salgını ile 1881 ve 1914 yıllarında ekili her şeyi yok eden çekirge istilasına uğramıştır.²²

Millî mücadelenin ilk dönemlerinde Kırşehir'de herhangi bir direniş girişimi olmadı. Sivas Kongresi'nde alınan karar gereğince Anadolu'da kurulan bütün direniş örgütleri, Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adı altında toplanacaktır. Bu karar gereğince Kırşehirililer, Müdafai Hukuk Cemiyetinin Kırşehir şubelerini açtılar.²³

Kırşehir 1867 yılında Bucak, 1869 yılında ilçe 1870 yılında sancak olmuş, Avanos, Keskin ve Mecidiye (Çiçekdağı) ilçelerine bağlanmıştır. 1921 yılında bağımsız mutasarrıflık, 1924 yılında il merkezi olan Kırşehir'e Avanos, Çiçekdağı Hacıbektaş ve Mucur ilçeleri bağlanmıştır. 1944 yılında Ankara'nın ilçesi olan Kaman da Kırşehir'e bağlanmıştır. İlin Akpınar (1987), Akçakent (1990), Boztepe (1990) gibi yeni ilçeleri olmuştur.²⁴

2.Kırşehir Musîkî Kùltürünün Temsili Olarak Abdallar

Yöre müziğini ele alırken, beslendiği kaynaklardan ve iç dinamiklerinden bahsetmek gerekir. Bunlardan hareketle, Kırşehir yöresi müziklerinin oluşmasındaki en önemli kaynaklar ve iç dinamiklerden birisi de abdal zümrelerinin olmasıdır. Birçok bilim adamı Abdal kelimesi üzerinde farklı görüşler beyan etmişler ve bununla beraber önemli tespitlerde bulunmuşlardır.

Abdal sözcüğünün anlamı ve içeriği hakkında kesin bir görüş bulunmamakla birlikte Arapçadaki "badal (BDL)" sözcüğünden türemiş olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.²⁵

¹⁸İlhan Şahin," Kırşehir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1988, s.480.

¹⁹Avşar Cihan, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara 1990, s.29.

²⁰İlhan, Şahin "Osmanlı Devri'nde Kırşehir'in Sosyal ve Demografik Tarihi (1485-1584)", *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri*, 13- 15 Eylül 1985-Kırşehir, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları:1, İstanbul 1986, s.228.

²¹Şahin, age.1988, s.481.

²²Baki Yaşa Altınok, *Öyküleriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağutları*, Oba Kitabevi, Ankara 2003, s.108

²³*Kırşehir İl Yıllığı*, 2003, s.39.

²⁴Dilek Akgün, *Kırşehir Türkülerinde İnsan*, (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2006, s.11.

²⁵F. Köprülü "Abdal", *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1935, s.26.

Abdal sözcüğü tarihte ilk kez IV. asırda Akhunlar için kullanılmıştır. Hint kaynaklarında “Akhun, Huna, Efdalid, Apdal”, Çin kaynaklarında “Yetha”, Bizans kaynaklarında, “Ephthalit, Abdal, Neftalit”, Ermeni kaynaklarında “Hepital” Sanskritçe kaynaklarda “Huna”, Sasanilerle sıkı teması olan İslâm kaynaklarında ise “Heyatıla”, Hebatıla” olarak geçer. Süryani kaynaklarında “Eftalit” ve “Abdal” olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁶ Ye-da’ların (Eftalit) Çin Seddi’nin şimalinde neşet ettiklerini Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz.²⁷ Bunların adetlerinin Göktürkler’e benzetildiği belirtilir. Eski Türk kaynakları da Eftalitleri Türk olarak adlandırmıştır. Büyük bir olasılıkla Eftalitler, Abdal adını bu devleti kuran kabile ya da soy adından almışlardır.²⁸ Kafesoğluna göre; Ak-Hun, Eftalit bahsinde geçen Eftal (abdel) hanedanının ismi Abdalilerin Eftallardan geldiklerini bize söylemektedir.²⁹

Faruk Sümer ise; Aral gölünün kıyısında yaşayan Oğuz boylarından birinin obasının adının Abdal adını taşıdığı söylemektedir.³⁰

Başka bir yaklaşıma göre, Usunlar doğusunda, Doğu Tiyensan’da Abdal yahut Heptal (Eftalit) denilen bir kavim yaşamıştır ki, Karluk ve Kencine Türklerinin ecdadı sayılmaktadırlar.³¹

Abdaliler’in Eftalitler’in (Ak-Hun) uzantısı olduğunu, bugün bir bölümünün Afganistan’ın Badahşan ilinde Yaftalitler adı ile yaşamakta olduğunu, dillerinin ise Türkçe ve Afganistan dillerinin karışımından oluşan bir dil olduğunu öğrenmekteyiz.³²

XII. -XIV. yüzyıllardan başlayarak İran’da yazılmış olan edebi metinlerde “derviş” manasında kullanılmıştır. XIV. y.y.’da İran sahasında abdal tabiri ile Kalenderler’e benzeyen serseri dervişler kastediliyordu. XV. y.y. metinlerinde ise, kelimenin “mezcup, divane” manasına geldiği görülmektedir. Abdal, XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda daha ziyade “serseri” ve “dilenci derviş” manasında kullanılmıştır.³³

Moğol istilâsından sonra, istilâ edilen yahut istilâ korkusuna mâruz bulunan yerlerden Anadolu’ya derviş muhacereti fevkalâde çoğaldı. Türkistan ve Buhara’dan Harezmi’den, Irak’tan, İran’dan birçok dervişlerin Selçukî saltanatının himayesine sığınmak için koştuklarını biliyoruz.³⁴ İlim erbabı, mutasavvıf ve sanatkârlar geldikleri muhitlerin kültürel birikimini Anadolu’ya getirdiler.³⁵ “Abdal” ve “Baba” ismini taşıyan bu dervişlere “Horasan Erenleri” de denilmektedir.³⁶ Şehirli İran kültüründen her türlü etkisinden uzak kalan ve Türkçe konuşan halk *abdal*, *baba*, *dede* ünvanlarını taşıyan bu şahsiyetlerin vaazlarını heyecanla dinliyor ve söylediklerini uyguluyordu.³⁷ Anladığımız üzere, bu bilge kişiler bir nevi ozan-aşık görevi

²⁶ Enver Konukçu, *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1973, s.39-44.

²⁷ Wolfram Eberhard, *Çin’in Şimal Komşuları*, Çev. Nimet Uluğtuğ, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1996, s.105-106.

²⁸ Büyük Larousse, 1986, s. 16.

²⁹ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1977, s.82-83.

³⁰ Faruk Sümer, *Oğuzlar- Türkmenler Tarihleri-Boy Teşkilatı- Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999 s.322.

³¹ Zeki Velidî Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, I, İstanbul 1981, s.42.

³² Kiyameddin Râi Barlas, “Afgan Kabilelerinin Türklük ile Alâkaları Abdâlîlar Eftalitler (Ak-Hunlar)’ın Torunları mı?”, *Türk Kültürü*, S: 278, 1986, s.368.

³³ Fuad Köprülü, “Abdal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.I Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1988, s. 61.

³⁴ F. Köprülü, *Anadolu’da İslâmiyet*, Haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.30.

³⁵ Faruk Sümer, “Anadolu’ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi? “Belleten, C.24, 1960, s. 592-594.

³⁶ Ömer Lütfi Barkan, “Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, II, İstanbul 1942, s.282.

³⁷ F. Köprülü, *Anadolu’da İslâmiyet*, Haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.30.

üstlenmekteydiler. Hak velileri olan *Türkmen Babaları*'nda eski "Türk Kam-Ozan" larının İslâmlaşmış şeklini görmek müverrih-i dinî için bir zarurettir.³⁸

Ozan-Kam-Baksılar, hikmetli söz sahibi kişilerdir. Türkler'in İslâmiyeti kabulü ile birlikte, yerini "Türkmen Babaları" almıştır. Şair Vahidî, 1522'de tamamladığı Hâce-i Cihan ve Netice i Cân adlı eserinde Anadolu abdallarını *Kalenderler* ve *Haydarîler* arasında mühim ve ayrı bir zümre olarak göstermiştir. Onun verdiği bilgiye göre; bunlar sırtlarında bir tenure, âdeta yarı çıplak dolaşır, yalınayak ve başları açık gezerlerdi. Bellerinde yün örgü kuşak, omuzlarında Ebû Müslim nacağı, ellerinde Baba Şüca çomağı, kav, çakmak ve iki cüradan, tahtadan bir sarı kaşık ve keşkül vardı. Vücutlarında yanık yerleri, dövme, zülfîkar resimleri veya Hz. Ali'nin ismi, puzularında yılan şekilleri yer alır, ellerinde tef, kudüm, boynuz gibi musîkî aletleri bulunurdu. Osman Baba'yı ve Baba Şüca'yı tarikatın büyükleri olarak tanırlar, muharrem ayında Kerbelâ şehitlerinin matemini tutarlardı.³⁹

Anadolu abdalları, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda gaziler veya *alp-erenler ahiler* ve *Bacıyan-ı Rûm* ile birlikte büyük hizmetleri görülen sosyal zümrelerdir. Bu zümreler Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda aktif roller üstlenmişlerdir. Anadolu Abdalları'nın ekseriya Alevi sahalarında bulunmaları Alevi akideleri taşımalarında çok mühim bir noktadır. Fakat bu konu iyice incelenmediğinden Anadolu'daki abdalların Türklüklerinden en ufak bir şüphe bile olmayan ve eski Türk Şamanizmi'nin izlerini hala saklayan Anadolu Alevi Türklerinden ayırmaya imkân yoktur.⁴⁰ Kuzey Sibiry'a da Yakut Türkleri'nde erkek şamanlara *Abidal* denilmesi dikkat çekicidir.⁴¹

Anadolu'nun muhtelif bölgelerine dağılmış abdallar, içtimai ve siyasi sebepler dolayısıyla, birçok bölgelerde ya tamamıyla ortadan kalkmış yahut haksız yere çingenelerle karıştırılmıştır. Halbuki abdalların ne çingenelerle ne de elekçilerle bir ilgisi vardır. Sırf zanaat ve ticaret hayatındaki benzerlik, bunların birbirlerine karıştırılmasına sebep olmuş, bir bakımdan ise her birisi kendi etnik varlığını aynen muhafaza etmiştir.⁴²

Abdallar; Horasan kökenli oldukları miti ve Alevi- Bektaşî İslâm'a bağlı oldukları açık biçimde Selçuklu Türkleri'nin Anadolu' ya yerleşmeleri sırasında Horasan'dan göçen Türkmen aşiretleri ile etkileşime geçtiklerini ve onlarla birlikte Anadolu'ya geçtiklerini düşünüyorlar.⁴³

Abdallar Çingenelere benzemeyi reddettikleri gibi, kendilerinin Türkmen kökenli olduğunu da üzerine bastırarak vurgularlar. Bir rivayete göre ise; Horasan'dan kalkarak önce Sivas, Yozgat çevrelerine daha sonra Gaziantep, Kahramanmaraş, Şanlıurfa ve Hatay bölgelerine ve daha güneye göçen 84.000 çadırılık topluluğun, 80.000'i Türkmen, 4000 çadır da Abdalların olduğu bilinmektedir.⁴⁴

³⁸ Age, s.19.

³⁹ Köprülü, *age*,1988, s.61.

⁴⁰ F. Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları II*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s.26.

⁴¹ Köprülü, *age*,1988, s.62.

⁴² Ahmet Caferoğlu, "*Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden Bir İki Gizli Örnek*", 60.Doğum Yılı Münasebetiyle Fuat Köprülü Armağanı, Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s.77-79.

⁴³ İbrahim Yükselsin, *Batı Türkiye Romanlarında Kültürel Kimlik, Profesyonel Müzisyenlik ve Müziksel Yaratıcılık*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir 2000, s.51.

⁴⁴C. Cahit Güzelbey, *Gaziantep Folklorundan Notlar*, Gaziantep 1959, s. 16.

Anadolu’da abdallar Denizli, Dinar, Sivas, Çorum, Kırşehir, Sinancık, İskilip, Osmaniye, Merzifon, Mecitözü, Havza, Konya, Karaman, Mut, Elmalı yörelerinde yaşamaktadırlar⁴⁵ Eröz’ün yaptığı incelemelerde Anadolu’da Abdal isimli *Eftalit* oymaklarına tesadüf etmekteyiz.⁴⁶

Cevdet Türkay da Osmanlı Arşivlerine göre Abdal isimli aşiret ve obalara ilişkin önemli tespitlerde bulunmuştur⁴⁷ Ali Rıza Yalman’ın Çukurova gezisinde gözlemleyip, tespit ettiği beş grup abdal vardır. Bunlar:

- Fakçılar/ av avlayan abdallar,
- Tencili abdalı / cambazlık, kuyumculuk, üfürücülük yapan ve böyle geçinen abdallar,
- Beydili abdalı / Türkmenlere yemek ve yardımcı olan abdallar,
- Gurbet-Cesis abdalı / sepetçi abdallar,
- Karaduman abdalları / Mısırlı İbrahim Paşa’nın iskân beyine Mısır’dan gönderdiği büyük bir musikî ve raks heyetinin bakiyesidir.⁴⁸

Günümüzde de Abdallar, düğün, nişan, sünnet gibi törenlerde eğlenenin temel direğini teşkil ederler ve geçimlerini bu yolla sağlarlar. ”Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz” atalar sözü de bunların düğünlerde çalgıcılık yaptıklarını, davul-zurna çaldıklarını teyit etmektedir.⁴⁹ Kendilerine çok zaman “Teberci” adını vermektedirler. Kelimenin anlamı davulcudur. Farsça’da “kısa saplı balta” manasını dikkate alarak *teber* yaptıkları için, Yörüklerdeki yaptıkları işe bağlı ihtimali alarak ad alma geleneğindeki gibi bu adı aldıkları ihtimali mevcuttur.⁵⁰

Caferoğlu’nun Kırşehir Abdalları üzerinde önemli tespitleri olmuştur, onları şöyle tasvir etmiş ve anlatmıştır:

“Kâfi derecede incelenmeyen, fakat etnoloji bakımından dikkatimizi çeken bu aşiret hakkındaki mevcut malumata bakılırsa bunlar aslında Türkmenlere mensupturlar. Tipçe biraz uzun boylu ve bize nispetle esmer ve sürmeli gözlü olduklarından yerli ahali bunları kendilerinden saymaz, daha fazla “kıpti” olarak kabul ederler. Kendileri de yerli ahaliye karışmazlar. Kimseye çalışmadıkları gibi, zaruret halinde kimseden para istemezler. Gelenek görenek bakımından da ayrılırlar. Zevklerini horoz, tavuk, bilhassa keklik dövüştürmekle tatmin ederler. Ava fevkalâde düşkündürler. Söylendiğine göre her Perşembe gecesi içkili meclisler kurularak çalgılı eğlenceler tertip edilir. Yerli ahaliye tamamen yabancı gelen bu gelenekle antropolojik teşekküllerindeki farklılıklar bilhassa yabancı sayılmalarına başlıca sebep teşkil etmektedir”..⁵¹

Teberler kendilerinin ayrı bir dilleri olduğu iddiasını kesinlikle reddederler. Teber dilinin, el içinde mesleklerini icra ederken bazı kelimelere şifreli anlam yükleyerek kendi aralarında anlaşma ihtiyacından geliştirdikleri bir avuç kelimedenden ibaret bir dil varlığı sayılması gerektiğini, ayrı bir dil sistemi olmadığını ifade etmektedirler⁵²

⁴⁵ F. Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları II*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989, s.338.

⁴⁶ Mehmet Eröz, ” Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara 1984, s.46.

⁴⁷ Cevdet Türkay, *Başbakanlık Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 1979, s.?.

⁴⁸ Ali Rıza Yalın, *Cenupta Türkmen Oymakları I*, Haz: Sebahat Emir, K.B. Yayınları, Ankara 1993, s.19.

⁴⁹ Vicdan Özbay, *Bozlaklar*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1997, s. 20; Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir İl Basımevi 1945, s.14.

⁵⁰ Köprülü, age, 1988, s.26.

⁵¹ Ahmet Caferoğlu, “Kırşehir Vilâyetinin Bugünkü Etnik Teşekkülüne Dair Notlar”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, II, S: 1-2, 1947, s. 76-79; Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Ansiklopedisi*, Fasikül I, Sevinç Matbaası, Ankara 1960, s. 29.

⁵² Mahmut ve M. Seyfeli, “Kırşehir/ Abdal Teber Dili ve Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi”, *Türklük Bilim Araştırmaları*, S: 15, Niğde 2004, s.243-278.

Anadolu halkı durumu belirtmek üzere kendi okuyuşuna yerli ağzı ve köylü ağzı, Abdalların okuyuşuna da Abdal ağzı veya Teber ağzı terimlerini kullanır. Abdalların müzik icralarının temel özellikleri; hançere işlemleri, ses (vokal), saz (enstrüman) birlikteliğinin ustaca kullanımı, bol süslemeli ezgileridir. Bu sıraladığımız unsurlar her yöre abdalı için geçerlidir.⁵³

Abdallar, Anadolu Türkmenlerinin profesyonel muzikacılarıdır. Sünnî köylü taassubu çalgıyı, türküyü Abdallara terk etmiştir. Onlar Türk halk musîkîsi ve raks (oyun kültürünü) sadakatle devam ettirmektedirler.⁵⁴

3.Kırşehir Musîkî Geleneği

Bir milletin kültürü onun bütün fertlerinin sahip olduğu, hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümlerdir. Bu değer hükümleri ilim, felsefe, sanat ve din tarafından yaşatılmaktadır.⁵⁵

Bugün halk müziği incelenirken yöre müziği adıyla ayrıcalık attığımız unsurları tarih perspektifi ile gözlemlediğimizde bunların siyasi, kültürel ve ekonomik açıdan belli bir merkezi yoğunlaşmaya dayalı olarak ortaya çıktığı gözlenmektedir. Özellikle Anadolu'nun Türkleşmesi sırasında ve sonraki aşamalarda boyların yerleşim durumları ve bu boylardan siyasi iktidarı oluşturmayı başarmış obalar (Dulkadiroğulları, Aydınoğulları v.b.) ile bunların kültür ve siyasi merkezlerin bakiyeleri bugün müzikte “yöre” dediğimiz kavramı doğurmaktadır. Bir başka söyleyişle siyasi otoritenin zemin verdiği kültür atmosferi bir merkez oluşturmakta ve o merkeze bağlı bulunduğu boyun patronajında yeni bir kültürel oluşum içine girerek üsluplaşmaktadır.⁵⁶

Kırşehir için bu değer hükümlerini dikkate alırsak beslendiği iki ana damar kaynağı, musîkî geleneğine etki etmektedir. Birincisi; *Hacı Bektaş Veli Hazretleri*'nden başlayarak *Aşık Paşa*, *Ahmet Gülşehri*, *Süleyman Türkmâni*, *Ahi Evren* gibi Hakk'ı ve halkı terennüm edenlerdir. Bir diğer etken ise; Kırşehir' in yoğun bir Türkmen nüfusuna sahip olması dolayısı ile göçebe Türkmen aşiretlerinin Orta Asya'dan getirdikleri şiir, musîkî, ilim, felsefe, inanç ve inanışlardır. Kırşehir'in musîkî kültürü içerisinde abdalların etkisi oldukça belirgindir. Kırşehir Anadolu' ya açılan yolların bağlantı yerinde, işlek bir yol üzerinde kurulmuş olduğu için, özellikle Anadolu aşıklarının sık sık uğradıkları bir konak yeri idi.” Feleğin garip yolcuları” diye anılan saz ozanları (aşıklar) han köşelerinde, aşıklarla buluşarak koşmalar düzüp muamma asarlar, eski folklor zevkini yaşatan geleneksel muhabbet toplantılarında boy gösterirler. O çağlarda Kırşehir'de de orta yaşlı yarenlerin muhabbet toplantılarında genellikle içki içilmez kadın bulundurulmazdı. “Peşrev” denilen bir müzik parçasıyla fasıl açılır, ünlü aşıkların özellikle aşıkların divan, koşma, semai gibi ezgili deyişleriyle muhabbet sürdürülürdü.⁵⁷

Kırşehir'de yakın tarihte yaşamış, içinde müzik ve oyunun hâkim olduğu bir eğlence alemi” Muhabbet” tir. Anlaşılacağı gibi Kırşehir' de sözlü kültür ortamı bulunmakta, bununla beraber kültürel aktarımlar olmaktadır. Muhabbet ortamındaki fasılda Klasik Türk Müziği'nin kökleşmiş fasıl düzenindeki gibi müzikal formların benzerliği de dikkat çekicidir. Halil Bedii Yönetken' in 1940'lı yıllarda bizzat Kırşehir' de bulunup Kırşehir müzik folkloru adına önemli olan, derlediği notlardan şu bilgileri elde etmekteyiz:

⁵³ Melih Duygulu, “Anadolu Abdalları'nda Müzik”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, K. B. Yay., Ankara 1997, s.115.

⁵⁴ M. Şakir Ülkütaşır, “Abdallar” *Türk Kültürü*, S: 64, Ankara 1968 s.252-253.

⁵⁵ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, Hareket Yay., İstanbul 1970, s.10.

⁵⁶ Fatma Âdile Başer, “Türk Halk ve Klâsik Müziklerinin Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak-I”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C.3, S: 1, 2006, s.15.

⁵⁷ Avşar Cihan, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara 1990, s.57.

“Muhabbet ortamında önce kendilerine bir Efe ve Saki intihap ederlerdi. Efe köşede minderde oturur yer alırlardı, muhabbete katılan diğer delikanlılar itibarlarına göre yer alırlardı. Muhabbeti saki idare ederdi. Muhabbete iki, üç kadın getirtilir, bu kadınlar muhabbet odasında, kapıya yakın bir yerde, edep ve terbiye dairesinde otururlardı. Saki içki sunar, bir başkası meze tutardı.....Muhabbete sofuların yatsı namazından sonra başlanırdı. Muhabbet gizli yapılır, devriyeden ve bilhassa beyaz sakallılardan çok çekinilirdi. Muhabbetin can direği bağlama idi. Ona oyunlarda tef refakat ederdi. Sonraları ut da çalınmaya başlanmıştır. Efe (kızlarımız oynasın, ayaklarını görelim) diye emir verir, kadınlar oyuna kalkardı.”⁵⁸

Bu izlenimlerden de anlaşılın müzik ve oyunun her zaman beraber olduğudur. Kırşehir ilinde hâkim oyunlar halaylar ve kaşıklı oyunlardır. Halaylar Doğu Anadolu, kaşıklı oyunlar ise Konya oyunlarına benzemektedir. Kaşıklı oyunlar erkek oyuncular tarafından ellerde kaşıklarla oynanmaktadır. Bu oyunlar muhabbetlerinde baş oyunlardır. Muhabbetlerde ince saz denilen keman, bağlama, darbuka, veya def eşliğinde oynanmaktaydı.⁵⁹

Abdallar, oyun havalalarının sonundaki son tekrara “bitirim” adını vermişlerdir. Türkülü oyunlarda sözler bitince tekrar başlar. Alevi-Bektaşî köyünde de Cem ayinlerinde deyişler söylenir, semahlar dönülür.⁶⁰

Düğünler davullu zurnalı yapıldığı gibi keman ve saz eşliğinde “köçek” adlı kadın kılığına girmiş bir erkeğin oryantal dansları eşliğinde de yapılır. Çevre de bunlara “çalgıcı” ve “abdal” denilmektedir.⁶¹ Kırşehir abdalları birkaç bağlama ile darbuka (dümbek), zil, kaval gibi sazların birlikteliğinden oluşan çalgı takımlarıyla da müzik yaparlar.⁶²

Sözsüz ve tamamen enstrümantal parçalara Kırşehir’de rastlanmaz⁶³ Kimi ezgilerde Ankara, kimilerinde ise İç Anadolu’nun müzik tavırlarıyla benzerlikler vardır.

Bağlamalarda kullanılan düzenler; bozuk düzen, bağlama düzeni, misket düzeni başta olmak üzere kullanılmaktadır.⁶⁴ Nitekim, dem gereksinimiyle Orta Anadolu Abdalları orta teli de alt tele ünison akortlayarak bozuk düzenden “la-la-sol” gibi bir düzen türetmişlerdir. Bu düzene Abdalların kullandığı düzen anlamında, “Abdal düzeni” veya zaman zaman “Bozlak düzeni” denilmektedir.⁶⁵ Tek tek üstten çiftlemeli tezene tavrı görülür. *Çubuk Uzun*, en çok sevilen türkülü oyun havasıdır. Bu bir bakıma saz sanatçılarının hünerlerini gösterdikleri ezgilerdendir.

Çubuk Uzun’u çalamayan saz sanatçıları, saygınlık kazanamaz. Yörede iki ve dört zamanlı usuller de yaygındır. Bunlar dışında beş, üç, dokuz ve on beş zamanlılar da mevcuttur.⁶⁶ Halil Bedii Yönetken’ in Çiçekdağı ilçesinde davul zurnayla çaldırıp söylettiği iki halay faslı şöyledir:

- Ağırılama (türküsüz), Kıvrak halay (türkülü), Üç ayak (yanlama, türküsüz), Sekmen halayı.

⁵⁸ Halil Bedii Yönetken, *Derleme Notları I*, Orkestra Yayınları, İstanbul 1966, s. 45.

⁵⁹ *Yurt Ansiklopedisi*, 1982, s.4963.

⁶⁰ Turhan ve diğ., *Kırşehir Halk Müziği*, Cem Ofset Yayınları, Ankara 2000, s.8.

⁶¹ Bekir Sami Coşkun, “Kırşehir ve Çevresine Ait Düğün Adetleri” *Türk Folkloru*, S: 43, 1983, s. 20.

⁶² Melih Duygulu, “Anadolu Abdalları’nda Müzik”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, K. B. Yay., Ankara, 1997, 114; Mevlüt Özhan, “Kırşehir Abdallarında Sosyal Yaşam”, *Anadolu Folkloru*, S: 11, 1991, s. 452

⁶³ Fatih Yağmur, *Kırşehir Türküleri*, (Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2007, s.56.

⁶⁴ Avşar Cihan, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık Ankara 1990, s.70.

⁶⁵ Parlak, age, s. 83.

⁶⁶ Cihan, 1990: 70; Mahmut Seyfeli, *Kırşehir Halk Edebiyatı- Folklor ve Etnografyası*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri 1995, s.132.

- Üçayak, Hasan Dağı sekmesi, Sivrik, Cirit, Afşar ağırlaması, Keçeli.⁶⁷

Kırşehir dolaylarının en sanatkâr köşesi Yağmurlu'dur. Yağmurlu köylüleri çok sanatkâr insanlardır hem çalmada hem oynamada üstün başarı gösterirler.⁶⁸ Yağmurlu (Yağmurlu Büyükoba) köyü bildiğimiz gibi önemli bir abdal yerleşim bölgesidir.⁶⁹ Ünlü halk ozanı, Neşet Ertaşın babası Muharrem Ertaş atalarının asırlar önce Horasan'dan Yağmurlu köyüne geldiğini belirtmiştir.⁷⁰

Kırşehir' de çoğu müzik ürünü özellikle bir uzun hava formu olan bozlaklar yine abdalların ürünüdür. Kırşehir' de yetişmiş ünlü halk ozanları; Aşık Musa, Aşık Said I, Aşık Seyfullah, Aşık Hasan, Adil G. Vahapoğlu, Asım Gönen, Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Aşık Boyacı, Şemsi Yastıman, Çekiç Ali, Dursun Kaya, Aşık Kerem, Aşık İbik, Aşık Arab Mustafa, Veli Kangal, Şevket Özkaya, Aşık Mehmet Akça, Ali Rıza Güney, İbrahim Köksal, Yağmurlulu Yusuf, Sarı Veli, Paşa Elif'tir.⁷¹

3.1.Kırşehir Musiki Kùltürü'nün Önemli Müzik Formu Bozlaklar

Bozlak kavramı bildiğimiz gibi, Türk halk müziğinde Orta Anadolu'yu kapsayan bir uzun hava türü olmasının dışında, aynı zamanda Güney'de özellikle Çukurova kısmında hikâyeli türküler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bozlaklar, Türk milletinin asırlar boyu yaşamış olduğu ve yaşamaya devam ettiği dinî, coğrafi edebi, sosyal ve kültürel olayların etkisi sonucunda büyük bir ihtimalle Orta Asya' da doğmuş ve Türklerin Horasan' dan Anadolu' ya göçleri ile burada, özellikle Türkmen boylarının yerleştiği Orta Anadolu, Orta Toroslar ve Çukurova'nın Toroslar'a bakan kesimlerinde güçlü bir kişilik kazanarak geniş insan kitlelerinin ortak zevki olmuştur.⁷²

Sözlük manâsı itibariyle;" bağırarak, çağırarak, ses vermek", anlamında" bozlamak, bozlatmak" mastarlarından gelmektedir.⁷³ "Çağırarak, böğürmek, bozlamak, feryat etmek, haykırmak, ağlamak, sızlamak gibi anlamlar da taşır.⁷⁴ Bozlak, Türkçe bir kelime olduğu için Türk Dünyası'nda da bunlara yakın manâlarda kullanılmaktadır.

Rivayete göre, erkek deve dişi devenin kokusunu çok uzaktan alıp bozular, böğürür; dişi deve karşılık verir. Erkek devenin bozulmasından "bozlak", dişi devenin karşılık vermesinden "maya" kavramları ortaya çıkmıştır. Maya, dişi devenin diğer bir adıdır. Türk halk müziğinde uzun hava türleri veya tarzları olarak bilinen "bozlak" ve "maya" kavramları doğmuştur denilebilir.⁷⁵

Azerbaycan'da *bozlak* olarak; "yüksek sesle ağlamak"⁷⁶ Kazakistan' da *bozda-bozdav* olarak" devenin bağırması, hıçkıra hıçkıra ağlamak ve bir ritimle ses çıkartmak" anlamlarını

⁶⁷ Halil Bedii Yönetken, *Derleme Notları I*, Orkestra Yayınları, İstanbul 1966, s. 47.

⁶⁸Yönetken, *age*, s.46.

⁶⁹Şahin Gürsoy, *Sosyal ve Dini Yaşam Açısından Orta Anadolu Abdalları- Kırşehir Örneği-*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2006, s.10.

⁷⁰ Bayram Bilge Tokel, *Neşet Ertaş Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000, s.68-69.

⁷¹ Avşar Cihan, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık Ankara 1990, s.72-77; Vahit Bulut, *Kırşehir Halk Ozanları*, Filiz Yayınları, Ankara 1983, s.82.

⁷² Özbay, *age*, s.14

⁷³ Besim Atalay, *Divanı Lügati't Türk: Dizin İndeks, Türk Dil Kurumu Yayınları*, C. 4, Ankara 1986, s. 110.

⁷⁴ *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, 2001, s.467.

⁷⁵ İdris Karakuş, *Türk Kültüründe Bozlaklar-I*, Yüce Erek Yayınevi, Ankara.2005, s.13.

⁷⁶ Seyfettin Altaylı, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, C.1, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1994, s. 149.

taşımaktadır⁷⁷ Uygurlar’ da *bozlimak- bozlidi* olarak;” bağırarak, hıçkırarak, ıstıraplı hüznü ses” manâsındadır.⁷⁸ Aynı şekilde yine Doğu Türklerine ait “Abdurrahman Han Destanı’nda; “yine ağladı, feryat etti” manâsında⁷⁹ Kırgızlarda, *bozdok* olarak;” kederle ağlama, devenin bağırması”, anlamlarını taşıdığını görmekteyiz. Nogay Türkleri’nde, *bozlav*, ölüm üzerine söylenen ağıtların karşılığı olarak kullanılmaktadır ki, Türkiye’deki ağıtlar gibi müstakil bir yapıya sahiptir.⁸⁰

Azerbaycanlı müzikolog Halıkzade, ağıt-bozlaş ilişkisini şöyle açıklamıştır:

*“Kitab-ı Dede Korkut’ da en eski folklor nağmelerinden ağı (ağıt) türü olarak duyulsada açık bir anlayışla ifade olunmamıştır. Lakin destanın dilinde işlek olan şimdi ise kalıntı olarak kalmış “bozlamak” kelimesi, “zarı-zarı inlemek” gibi ifadeler Türk halklarının folklorunda rast gelinen ağı (ağıt) türüne ve ondan türemiş aynı formlardaki adların etimolojisine ışık tutar.”*⁸¹

Bozlaşın kadim bir kelime olup tüm Türk halklarında kullanıldığını vurgulamış ve temelde ağıtlardan türeyen bir kavram olabileceğini vurgulamıştır. Dede Korkut hikayesinde de rastlamaktayız:

*“Oğul oğul diyübeni buzlayayım-mı / Kayatabanda kızıl deve bundan kiçdi
Torumları bundan buzlayıp bile kiçdi / Torumçuğum oldurmışem buzlayayın mı”*⁸²

Gazimihal’in Ribakov’dan aldığı bilgilere göre ise;

*“Orta Asya Başkurtlarda da bu isimle (ora telaffuzu ile” bozlaş”) bir kahraman ezgisi, türküsü var. Bu beste ile güftenin sahibi Ruslar tarafından Sibiryaya’ya sürülmüş ve giderken küçük çocuğunu dizlerine oturtup vedalaşarak bu türküyü söylemiştir. Kahramanın adı da güya ‘Bozlaş/ Bozdok’ imiş.”*⁸³

Başkurtlar’da da bu kavramın bu manâda geçtiğini öğrenmekteyiz. Boratav, bozlaş kelimesinin Azerbaycan Türkçesinde “ağı” kelimesine karşılık olduğunu söylemektedir.⁸⁴ Bundan hareketle, bozlaşın bir nev’î ağıt manâsında kullanıldığını anlamaktayız. Aynı şekilde Dobruca ve Kuzey Kafkasya’ da yaşayan Nogaylar ağıt manâsında “bozlau / bozlaş” kelimesini kullanmaktadır.” Bozlaşlar” Nogay Türkleri’ nin ölüm üzerine söyledikleri ağıtların karşılığıdır.⁸⁵

Bozlaşın temelde ağıta dayanmasını Elçin şu şekilde açıklamaktadır;

*“En az Hun Türkeri’nden itibaren ölü gömme ve yağ törenlerine bağlı olarak ananesi zamanımıza kadar gelen ağıtlar bir bakıma ölen için söylenmiş methiye demektir. Ancak zamanla cihanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, sadakatsizlik gibi hal ve durumlar, tasavvurlar, ağıtın ve bozlaşın manâ ve mahiyetini genişletmiş oldu.”*⁸⁶

⁷⁷ Kenan Koç, A. Bayniyazov, V. Başkapan, Kazakça Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü, Turan Basması, Türkistan 2003, s.68.

⁷⁸ Emir Necipoviç Necip, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev., İklil Kurban, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2008: s.50.

⁷⁹ İsa Özkan, *Abdurrahman Han Destanı*, Ankara 1989, s.124.

⁸⁰ Ali Yakıcı, *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin-*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s.386.

⁸¹ Fettah Halıkzade, “Kitabı Dede Korkud ve Musiki Poetikasının Bazı Meseleleri”, *Musiki Dünyası Dergisi*, Bakü 2000,s.?.

⁸² Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, C. 2, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994, s.166.

⁸³ M.R. Gazimihal “Uzun Hava-Bayâti-Vasakî-Bozlaş-İloğlu-Mânî”, *Musiki Mecmuası*, Ağustos,1968, s.13.

⁸⁴ Pertev Naili Boratav, *Folklor ve Edebiyat*, C. 2, Adam Yay., İstanbul 1982, s.444.

⁸⁵ Ali Yakıcı, *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin-*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 386.

⁸⁶ Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 1986, s.290.

Bozlağın ortaya çıkmasındaki etken, onu üreten halkın acıları, dışa vurumlarıyla ilgilidir. Bozlak bir uzun hava türü olduğu gibi aynı şekilde bozlak gibi serbest bir form olan ağıtla benzerlikleri söz konusudur diyebiliriz.

Alman müzikolog Reinhard'a göre;

*"Eğer ifade özelliklerini kabaca söylemek istersek, bozlak daha canlı, hafif; ağıt ise daha ciddi bir türdür. Bozlağın konusu özellikle aşk olmakla birlikte; örneğın doğa betimlemeleri, balad, sosyal konular da ilenmiştir. Ağıtta şikayet, yakarış betimlenir."*⁸⁷

Rus müzikolog Sisoeva ise bozlak ve ağıtın farklılığını şöyle aktarmıştır:

*"Bozlaklar uzun havalar türüne bağılı bulunduğu gibi konuları genelde aşktır. Bozlak ve ağıt aynı formal yapıdadırlar fakat ağıtın konusu ölümdür. Müzikal olarak bozlak ağıtla mukayese edildiğinde; bozlakların diyapozonu bir oktavdan yukarı ağıtın ise, bir oktavdan azdır"*⁸⁸

Klasik halk hikâyelerimizin ve kasidelerin aksine bozlaklarda asıl mühirn unsur, "şiir, türkü" dür. Nesir kısmı ikinci planda olup, bir sus mahiyetindedir. Genellikle bir tek türküden meydana gelen bu tür küçük hikâyelerde türkü, olayı bize anlatan, nakleden kısımdır. Nesir kısmı ise bütün halk türkülerimizde olduğu gibi türkünün iyi anlaşılabilmesi için bir açıklama bir giriş niteliğindedir. Ayrıca bu bölüm kalıplaşmamış olup, belli bir anlatı geleneğine sahip değildir.⁸⁹

Sözel edebiyatta hikâye türünü araştıranlar bozlağı bir anlatım/ hikâye türü olarak tanımlarken, müzikoloji araştırmacıları ise, sözel müziğın usulsüz ezgileri içinde yer alan bir müzik türü olarak kabul etmişlerdir.⁹⁰ Bozlaklar başta Türkmen boylarının gezip dolaştığı yerlerdeki acıklı olayları konu alan türküler ve bir türkü makamı iken, gelenek hâline gelmiş ve asıl karakterini Orta Anadolu'da Toroslarda özellikle Orta Anadolu' da Abdalların yoğun olarak yaşadığı yerlerde devam etmiştir.⁹¹

Bugün bozlak türü Orta ve Güney Anadolu'da yerleşmiş Türkmen aşiretlerinin edebi ve müzikal bir ifade tarzı olarak tanınmaktadır. Toroslardan Çukurova' ya uzanan Güney Anadolu Bölgesi içinde yaşamış olan saz şairlerine ait aşk maceralarının ve yöre halkının hayatında önemli yer tutmuş pek çok olayın kendine has bir üslubu ve ezgisi olan bir söyleyişle dilden dile dolaştığına tanık olmaktadır.⁹²

Esasen bir türküden oluşan ancak özel bir olayın anlatıldığı bu söyleyiş tarzı bozlak adı ile anılır.⁹³

"Dağ ve oymak havalarının karakteristik bir örneği olan bozlaklar, tarz ve üslup itibariyle de muhtelifdir. Herhangi bir kolu ifadesi olarak söylenen serbest deyişın esas taraflarından

⁸⁷ Kurt- Ursula Reinhard, *Türkiye'nin Müziği II*, Çev., Sinemus Sun, Sun Yayınları, Ankara 2007, s. 37.

⁸⁸ Anna Sisoeva, Osobennosti Turechkogo Muzikalnogo Folkloru", 2003, s. 275-281. http://www.lib.csu.ru/vch/10/2003_02/023.pdf erişim tarihi 04.12.2010.

⁸⁹ Nerin Köse, *Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 1989, s.139-141.

⁹⁰ Süleyman Şenel, "Türk Halk Musikisinde Uzun Hava Tanımları ve Bu Tanımlar Etrafında Ortaya Çıkan Problemler", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, C. 3, Ankara 1992, s. 55-81.

⁹¹ Erol Parlak, *Bozlaklar*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1990, s. 8.

⁹² Gülay Mirzaoğlu, "Toroslardan Çukurova' ya Yankılanan Ses: "Bozlak", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 1998, s.410.

⁹³ Gülay Mirzaoğlu, *Çukurova Bozlağı*, Binboğa Yay., Ankara 2003, s.7.

birini belirten bozlak tarzı: yiğitleme, güzelleme, harbi, yanık, ağıtlama, karam bozlaşığı gibi konularına göre söylenir ve her konunun ismini alır.”⁹⁴

Bozlakların, yaşam tarzı ile şekillenip çıktığını ve bu yaşayış şekillerinden etkilenilerek isimler verildiğini söylemiştir.

Mevcut pek çok bozlaşın hikâyeleri olduğuna göre bozlaklarda halk hikâyeleri gibi doğmuş olmalıdır. Halk hikâyelerinde manzum kısımlar nesiri tamamlarken bozlaklarda nesir, manzum kısımları tamamlar veya manzumeler arasında bağlantı kurar, geçişi sağlar. Her bozlaşın genellikle bir hikayesi vardır. Manzum kısımlar bu hikâyelerden doğmuşlardır. Hikâyesi olmayan veya bugün mensur kısımları bilinmeyen koçaklama türünde yazılıp okunan bozlaklar da vardır.⁹⁵

Köylülerin uğultulu bir lahn ile söyledikleri türkülerdir ki, bozuk, bozlak gibi nev’ileri vardır.⁹⁶ Anladığımız gibi bozlak veya bozuk halk türkülerinin bir çeşididir. Çok halk müziği araştırmacı bu konuyla ilgili araştırmalar yapmışlar ve görüşlerini beyan etmişlerdir.

Ünlü Macar besteci Bela Bartok 1936’da Türkiye’ye geldiğinde, Çukurova bölgesinde bazı araştırmalarda bulunmuş, özellikle de bozlaklar ile ilgili tespitlerde bulunmuştur:

“Bozlak hiç şüphesiz uzun havaya bağlı bir türdür. Doğrusu bozlak belirsiz bir kavramdır. Genel olarak denilebilir ki, çoğunun güftesinde 11 heceli dizeler bulunur. Kesin bir yapısal biçimi vardır. Konu bakımından da sevda türkülerini andırır. Uzun hava ile bozlak kavramlarının çoğu kez birlikte anıldığı görülür”⁹⁷

Bartok bozlak hakkındaki görüşlerini bu şekilde belirtmiş ve bozlaşın uzun havall formuna bağlı olduğunu vurgulamıştır. Bozlak, giriş meyan ve kararı ile bildiğimiz gazeldir. ⁹⁸ Bozlaşın iniltiyle haykırmak anlamına geldiği gibi “hikâye edici bir hâli” olduğunu anlamaktayız. ⁹⁹

Türkünün konusunu aydınlatan kısa hikayesiyle birlikte bozlak adı verildiği de olur: Ahmet Bey Bozlaşığı, Cin Ali Bozlaşığı, Yusuf Bozlaşığı v.b. ¹⁰⁰ Bozlaşın birçok çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; aşiret, hayvan, kent, kişi adına ya da olaylara göre isim almaktadırlar. Türkmeni, Avşar, İlbeylioğlu, Cerit, Tecirlioğlu, Urum, Düdem, Kırat, Yozat, Yozgat, Kırşehir, Çukurova, Gavurdağı, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Öksüz Ali, Ofa ile İraz v.b. Bazı bozlaklar da sözlerin başındaki sözcüklere göre isim almaktadırlar. Aydest ünlemiyile başlayan Aydest bozlaşığı gibi. ¹⁰¹

Bazı bölgelerde farklı dizi ve seyirdeki bozlaklara, farklı adlar verildiği de görülür sözgelimi Çukurova’ ya inildikçe bu çeşitliliğe daha çok rastlanır. Bu bölgede rastladığımız “Türkmeni/Türkmani”, Çukurova”, “Karacaoğlan” adı verilen ezgilerde, bozlakların çeşitliliğine örnektirler. Bozlakların farklı dizi ve seyirlerde oldukları belirtilmiştir. Gerçekten de Klâsik Türk Müziği makam anlayışına göre değerlendirilir ve Rast, Evç, Acemkürdi, Karcıgar, Kürdi gibi farklı makamların belirgin seyirlerini ve karar tonlar gösteren ve adına “bozlak” denilen örneklere de tesadüf edilmektedir. ¹⁰²

⁹⁴ Ferruh Arsunar, *Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler*, Ankara 1947, s. 3-4.

⁹⁵ *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, 2001, s. 468.

⁹⁶ A. Talât Onay, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i*, Haz., Cemal Kurnaz, Akçağ Yay., Ankara 1996, s.63.

⁹⁷ Bela Bartok, *Küçük Asya’dan Türk Halk Musikisi*, Çev., Bülent Aksoy, Pan Yayınları, İstanbul 1991, s.222.

⁹⁸ M. R. Gazimihâl, *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbalimiz*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s.215.

⁹⁹ M. R. Gazimihâl, *Musikî Ansiklopedisi*, C. 2, Duygu Matbaası, İstanbul 1947, s.14.

¹⁰⁰ *Türk Ansiklopedisi*, 1956, s. 10.

¹⁰¹ Aylin Küçükçeşlebi, *Uzun Havalarda*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s.25-26; *Müzik Ansiklopedisi*, 1992, s.13.

¹⁰² Süleyman Şenel, *Türk Halk Musikisi Serbest Ritimli Türler- Biçimler ve Repertuar Elemanları*, Türk Halk Musikîsi Ders Notları, İstanbul 1997, s.9.

Bozlak Türk halk edebiyatı ve müziğinde belirli yöre ve yörelerde görülmekte olan karakteristik birtakım özellikleri olan, hikayeli türkù veya uzun havadır. Bozlağı salt bir makama tabi tutamayız.

Sonuç

Kırşehir ili tarih içerisinde, Anadolu'daki birçok önemli merkezi şehirler gibi önem teşkil etmektedir. Tarihi, siyasî, kültürel ve ilmî birçok unsurları içerisinde barındırmış önemli bir merkezdir. Anadolu'nun Türkleşmeye başlamasıyla, Türkistan coğrafyasından muhaceret eden ilim erbabı büyük şahsiyetlerin de bu bölgeyi seçmesi dikkat noktamızı yönlendirmiştir. Kırşehir'e; "Kır-şehri" veya "Gül-şehri" isimleri verilmesi ihtimâli bize bazı ipuçları vermiştir. "Kır-şehri" denmesinde; Asya'dan gelen göçün burada yoğunluk kazanmasıyla beraber, bu bölgeyi kendi yurtlarının coğrafi koşulları ve iklimlerine benzetmeleri ihtimâli söz konusudur. Gül-şehri denmesinin sebebinde ise; edebî, iktisadî, ilmî ve sanatsal patronajının yarattığı sebeplerden kaynaklanan, zengin bir şehir olma özelliğini kazandırmış olduğundandır. Kaynaklardan da edindiğimiz bilgi ve bulgulardan yola çıktığımızda, önemli ilim-sanat erbabı kişilerin Kırşehir bölgesinde yaşadığını görmekteyiz. Kırşehir bölgesinin, bugün Anadolu coğrafyası içerisinde sosyo-kültürel bir yapı olarak karşımıza çıkması çalışmamıza bütünüyle tarihî perspektifle bakmamızı sağlamıştır.

Bir bölge veya yörenin halk müziğı mutlak surette, sosyal yaşayış biçimi, tarihi ve inancı ile etkileşim göstermektedir. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli roller olan Abdal ünvanlı kişilerin gerçek mahiyetleri günümüzdeki abdal zümreleri ile bağdaştırılmıştır. Bugün bu topluluklar sadece Kırşehir'de değil Anadolu coğrafyası başta olmak üzere, tüm Türk topluluklarında görülmektedir.

Özellikle kurgulanma bakımından; Altay'larda şamana "abidal" denilmesi de dikkat çekici bir husustur. Bunlardan çıkardığımız sonuca göre, abdalların görevi yalnızca gezgincilik eden küçük Türk toplulukları olması ve kökeni bakımından eski "ozan- baksı" niteliğini taşımış olması kanaatindeyiz.

Kırşehir'de yaşayan Abdal topluluklarının belirli merkezlerde yaşamlarını sürdürmüş ve kendilerini halktan soyutlamış olmaları da sosyolojik açıdan ilgi çekici bir durumdur. Meslekî olarak profesyonel müzik üreticiliğini benimseyerek, geçimlerini bu yolla sağladıkları için normal halktan farklı olarak algılanmıştır. Abdallar Türkmen topluluğudur ve farklı bir dilleri yoktur. Bilhassa Ahmet Caferoğlu'nun abdallar ile ilgili yaptığı çalışmalardan da görüldüğü üzere, kendi konuşmaları esnasında birçok farklı sözcükler kullanmışlardır. Bu sözcükler, kendileri arasında iletişimi sağlamak açısından bazı kolaylıklar getirmiş olmalıdır ki kesinlikle ayrı bir dilleri yoktur. Bu durum müzikal icrâlarındaki ağız, tavır-üslup gibi kavramlarına etki edebilmektedir.

Kırşehir' in müzik kültürünü oluşturan ve devamlılığını sürdüren abdal toplulukları günümüzde de önemini korumaktadır. Yörenin müzik yapısında, klâsik musikimizdeki meşk yöntemi, usta-çırak ilişkisi vardır. Klâsik Türk Müziğı'nde yapılan fasıl sıralamasında olduğu gibi muhabbetler esnasında divan, koşma, semai, saz semaisi gibi fasılın temel formal yapıları gözümüze çarpmaktadır. Diğer bir husus ise musikilerinin içerisinde raksın hep olmasıdır. Bozlak kavramı konar-göçer hayatı anlatan yani Türk topluluklarına özgü tüm kültürel yaşantının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kelime kökeni itibariyle de, Türkçe olduğu için yalnızca Türk topluluklarına mahsus bir sözcüktür. Müzikal yönlerden bu kavramı, Türk Halk Müziğı'nde bir uzun hava türü olarak bilinmektedir. Günümüzde Orta Anadolu bölgesini kapsayan özellikle Kırşehir ilinde abdalların icra ettiği bir uzun hava türü olarak bilinmektedir. Amacımız, bozlakların kökenin daha iyi anlaşılması ve ortak paydalarda buluşmaktır. Çoğu Türk

topluluklarında müziksel bir terim olarak kullanılmasa da, içerdđi etimolojik anlamlar bakımından bağlayıcı unsurlar taşımaktadır.

Bir bölge veya yörenin halk müziği mutlak surette, sosyal yaşayış biçimi, tarihi ve inancı ile etkileşim göstermektedir. Yöre müziği incelendiğinde, halk ozanlarının ya da musikisinin etkileşim gösterdiği tüm kültürel bağlantıları iyi anlamak gerekmektedir. Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rolleri olan Abdal ünvanlı kişilerin gerçek mahiyetleri günümüzdeki abdal zümreleri ile bağdaştırılmış; bu bölgenin tarihi ve kültürel geçmişinden yola çıkılarak birtakım sonuçlar elde edilmiştir.

Kaynakça

- AKGÜN, Dilek, *Kırşehir Türkülerinde İnsan* (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2006.
- ALTAYLI, Seyfettin, *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, C.1, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1994.
- ALTINOK, Baki Yaşa, *Öyküleriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağutları*, Oba Kitabevi, Ankara 2003.
- ARSUNAR, Ferruh, *Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler*, Ankara 1947.
- ATALAY, Besim *Divanı Lügati' t Türk: Dizin İndeks*, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. 4, Ankara 1986.
- AYVERDİ, Sâmîha (1976), *Milli Kültür Mes'eleleri ve Maârif Dâvâmız*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BARKAN, Ömer Lütfi "Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi* C. 2, İstanbul 1942, s. 279-304.
- BARLAS, Kiyameddin Râi," Afgan Kabilelerinin Türklük ile Alâkaları Abdâlîlar Eftalitler (Ak-Hunlar)'ın Torunları mı?", *Türk Kültürü*, S: 278,1986, s. 362- 370.
- BARTOK, Bela, *Küçük Asya'dan Türk Halk Musikîsi*, Çev., Bülent Aksoy, Pan Yayınları 1991.
- BAŞER, Fatma Âdile, "Türk Halk ve Klâsik Müziklerinin Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak-I", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C.3, S: 1, 2006, s. 1-20.
- BORATAV, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat*, C. 2, Adam Yay., İstanbul 1982.
- BULUT, Vahit, *Kırşehir Halk Ozanları*, Filiz Yay., Ankara 1983.
- CAFEROĞLU, Ahmet," Kırşehir Vilâyetinin Bugünkü Etnik Teşekkülüne Dair Notlar", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 2, S: 1-2,1947, s. 79-96.
- CAFEROĞLU, Ahmet, "Anadolu Abdallarının Gizli Dillerinden Bir İki Gizli Örnek", *60.Doğum Yılı Münasebetiyle Fuat Köprülü Armağanı*, Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 77-79.
- CİHAN, Avşar, *Kırşehir ve İlçeleri*, Özgün Matbaacılık, Ankara 1990.
- COŞKUN, Bekir Sami, " Kırşehir ve Çevresine Ait Düğün Adetleri" *Türk Folkloru*, S: 43, 1983, s. 20.
- ÇİFTÇİOĞLU, İsmail, "Orta Asya- Anadolu İlim ve Kültür Köprüsü" (XI-XVI. Yüzyıllar), *Bilig*, S: 44, 2008, s. 143-172.

- DİKİCİ, Mehmet, *Anadolu' da Türkler Anadolu' ya Türk Göçleri*, İstanbul 1998.
- DUYGULU Melih "Anadolu Abdalları'nda Müzik", V. Milletlerarası Türk Halk Kùltürü Kongresi, K. B. Yay., Ankara 1997, s. 108-121.
- EBERHARD, Wolfram, *Çin'in Şimal Komşuları*, Çev. Nimet Uluğtuğ, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1996.
- EKİNCİ, Yusuf, *Ahilik ve Meslek Eğitimi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1990.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yay., Ankara 1986.
- ERGİN, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, C. 2, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1994.
- ERÖZ, Mehmet, "Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları", *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., Ankara 1984, s. 43-53.
- GAZİMİHAL, M. R. *Musikî Ansiklopedisi*, C. 2, Duygu Matbaası, İstanbul 1947.
- _____, M. R. "Uzun Hava-Bayâtî-Vasakî-Bozlak-İloğlu-Mânî", *Musikî Mecmuası*, 237, Ağustos, 1968, s. 10-13.
- _____, M. R., *Anadolu Türküleri ve Musikî İstikbalimiz*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006.
- GÜNAY, Ünver ve H. Güngör, *Türklerin Dinî Tarihi*, Ocak Yay., Ankara 1997.
- GÜRSOY, Şahin, *Sosyal ve Dinî Yaşam Açısından Orta Anadolu Abdalları- Kırşehir Örneği-*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2006.
- GÜZELBEY, C. Cahit, *Gaziantep Folklorundan Notlar*, Gaziantep 1969.
- HALIKZADE, Fettah, "Kitabı Dede Korkud ve Musiki Poetikasının Bazı Meseleleri", *Musiki Dünyası Dergisi*, Baku 2000.
- İNALCIK, Halil, " Ahilik, Toplum, Devlet", *II. Uluslararası Ahilik Kùltürü Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1999, s. 192-193.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Millî Kùltürü*, Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1977.
- KARAKUŞ, İdris, *Türk Kùltüründe Bozlaklar-I*, Yüce Erek Yayınevi, Ankara 2005.
- Kırşehir İl Yıllığı*, 1973, s.32.
- _____, 1993, s.74.
- _____, İç İşleri Bakanlığı Kırşehir Valiliği Yayınları, 2003, s.37.
- KOÇ, Kenan, A. Bayniyazov, V. Başkapan, *Kazakça Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Turan Basması, Türkistan 2003.
- KONUĞU, Enver *Kuşan ve Akhunlar Tarihi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1973.
- KÖSE, Nerin *Türk Halk Edebiyatında Kısa Hikâyeler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir 1989.
- KÖSE, Nerin (1991), "Bozlaklarda At", Türk Kùltürü, C: 29, S: 335, s. 157-161.
- KÖPRÜLÜ, F., "Abdal" *Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Burhaneddin Basımevi, İstanbul 1935, s. 26.

- KÖPRÜLÜ, Orhan Fuad, "Abdal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C.1, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1988, s. 61-62.
- KÖPRÜLÜ, F., *Edebiyat Araştırmaları II*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1989.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad, *Anadolu'da İslâmiyet*, Haz. Metin Ergun, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- KÜÇÜKÇELEBİ EVİN, Aylin *Uzun Havalara*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- MİRZAOĞLU, Gülay, "Toroslardan Çukurova'ya Yankılanan Ses: "Bozlak", *Folkloristik: Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 1998, s. 408-418.
- _____, *Çukurova Bozlağı*, Binboğa Yay., Ankara 2003.
- Müzik Ansiklopedisi*, "Bozlak", C. 1, Adak Ofset, 1992, s. 213.
- NECİP, Emir Necipoviç, *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Çev., İklil Kurban, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara. 2008.
- ONAY, Ahmet Talât, *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Haz., Cemal Kurnaz, Akçağ Yay., Ankara 1996.
- ÖNDER, Mehmet, *Efsane ve Hikayeleriyle Anadolu Şehir Adları*, Defne Yay., Ankara 1969.
- ÖZBAY, Vicdan *Bozlaklar*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1997.
- ÖZHAN, Mevlüt, "Kırşehir Abdallarında Sosyal Yaşam", *Anadolu Folkloru*, S: 11, 1991, s. 452.
- ÖZKAN, İsa, *Abdurrahman Han Destanı*, Ankara 1989.
- PARLAK, Erol, *Bozlaklar*, (İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1990.
- REINHARD, Kurt- Ursula, *Türkiye'nin Müziği II*, Çev., Sinemus Sun, Sun Yay., Ankara 2007.
- SARIKAYA, Mahmut ve M. Seyfeli, "Kırşehir/ Abdal Teber Dili ve Anadolu, Azerbaycan, Özbekistan Gizli Dilleriyle İlgisi", *Türklük Bilim Araştırmaları*, S: 15, Niğde 2004, s. 243-278.
- SEYFELİ, Mahmut, *Kırşehir Halk Edebiyatı- Folklor ve Etnografyası*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kayseri 1995.
- SISOEVA, Anna, "Osobennosti Turechкого Muzikalnogo Folklor", 2003, s. 272-281.
- http://www.lib.csu.ru/vch/10/2003_02/023.pdf erişim tarihi 04.12.2010
- SÜMER, Faruk, "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?", *Belleten*, C. 24,1960, s. 592-594.
- _____, *Oğuzlar- Türkmenler Tarihleri-Boy Teşkilatı- Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.
- SÜRMEİ, İlyas, *İlimiz Kırşehir*, Filiz Yayınları, Ankara 1971.
- ŞAHİN, İlhan, "Kırşehir maddesi", T. D. V.İslâm Ansiklopedisi, C. 25, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1988, s. 481-485.

Kırşehir Musîkî Kùltürünün Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak

- _____, “Osmanlı Devri’nde Kırşehir’in Sosyal ve Demografik Tarihi (1485-1584)”, *Türk Kùltürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri*, 13- 15 Eylül 1985- Kırşehir, Ahilik Araştırma ve Kùltür Vakfı Yayınları: 1, İstanbul 1986, s.227- 233.
- ŞENEL, Süleyman, “Türk Halk Musikisinde Uzun Hava Tanımları ve Bu Tanımlar Etrafında Ortaya Çıkan Problemler”, *IV.Milletlerarası Türk HalkKùltürü Kongresi Bildirileri*, C. 3, Ankara 1992, s. 287-309.
- _____, *Türk Halk Musikîsi Serbest Ritimli Türler- Biçimler ve Repertuar Elemanları*, Türk Halk Musikîsi Ders Notları, İstanbul 1997.
- TARIM, Cevat Hakkı, *Kırşehir Tarihi*, Yeniçağ Matbaası, Ankara 1938.
- _____, *Kırşehir Tarih ve Coğrafya Lügati*, Kırşehir 1940.
- _____, *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir İl Basımevi, 1945.
- _____, *Tarihte Gülşehri Babaîler- Ahiler- Bektaşîler*, Yeniçağ Matbaası, İstanbul 1948.
- _____, *Kırşehir Ansiklopedisi, Fasikül I*, Sevinç Matbaası, Ankara 1960.
- TOGAN, Zeki Velidî, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakùltesi Yayınları, C.1, İstanbul 1981.
- TOKEL, Bayram Bilge, *Neşet Ertaş Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2000.
- TOPÇU, Nurettin, *Kùltür ve Medeniyet*, Hareket Yay., İstanbul 1970.
- TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965.
- TURHAN Salih, M. Kara, N. Tan, A. Gündüz, *Kırşehir Halk Müziği*, Cem Ofset Yayınları, Ankara 2000.
- TÜRKAY, *Cevdet, Başbakanlık Arşivlerine Göre Osmanlı İmparatorluğu ’nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul 1979.
- Türk Ansiklopedisi, ” Bozlak”*, C.8, Maarif Basımevi, Ankara 1956, s.10.
- Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü “Bozlak”* C.1, Atatürk Kùltür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 2001, s.50.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir, “Abdallar”, *Türk Kùltürü*, Sayı: 64, Ankara 1968.
- YAĞMUR, Fatih, *Kırşehir Türküleri*, (Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Niğde 2007.
- YAKICI, Ali, *Halk Şiirinde Türkü -Tanım-Tasnif-İnceleme-Metin-*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- YALGIN, Ali Rıza, *Cenupta Türkmen Oymakları I*, Haz: Sebahat Emir, K.B. Yayınları, Ankara 1993.
- Yeni Rehber Ansiklopedisi, ” Kırşehir”*, C.12, 1993, s.38.
- YÖNETKEN, Halil Bedii, *Derleme Notları I*, Orkestra Yayınları, İstanbul 1966.
- Yurt Ansiklopedisi, ” Kırşehir”*, C.7,1982, s. 4963-4896.

YÜKSELSİN, İbrahim, *Batı Türkiye Romanlarında Kültürel Kimlik, Profesyonel Müzisyenlik ve Müziksel Yaratıcılık*, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir 2000.

HISTORY
STUDIES

2863

Volume 12
Issue 5
October
2020